

بسمه تعالی

تحلیل تبیینی ارزش افزوده بخش استخراج نفت خام و گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن برای سری زمانی

۱۳۹۰-۱۳۹۶

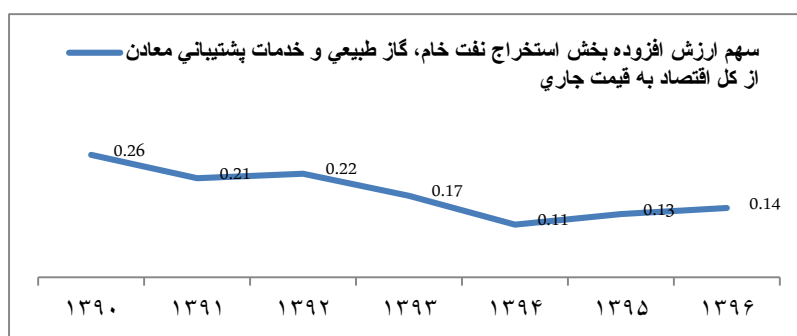
راضیه فراهانی^۱، فاطمه قاسمی^۲

مقدمه

حوزه نفت و گاز به عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد ایران است و بخش عمده‌ای از درآمدهای کشور از این بخش تأمین می‌شود. در این مطالعه ابتدا به بررسی ارزش افزوده بخش استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن^۳ به قیمت ثابت و جاری پرداخته شده است سپس با توجه به اجزای تاثیرگذار در ارزش افزوده، تغییرات صادرات نفت خام و نفت خام خوراک پالایشگاه مورد تحلیل قرار گرفته است.

۱- سهم ارزش افزوده بخش استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن از تولید ناخالص داخلی

بررسی آمار طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ مرکز آمار ایران در خصوص سهم ارزش افزوده های حوزه استخراج نفت خام و گاز طبیعی از تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد، سهم این بخش از سال ۹۰ تا ۹۶ از رقم ۲۶ به ۱۴ درصد رسیده است که بیشترین رقم آن به سال ۹۰ باز می‌گردد و کمترین رقم این بخش مربوط به سال ۹۴ با ۱۱ درصد است. به دلیل اجرای برجام در ماه‌های پایانی سال ۹۴، انعکاس آثار آن در عملکرد اقتصادی این سال محدود بود اما در سال ۹۵ و ۹۶ روند صعودی و افزایش سهم نفت از ارزش افزوده اقتصاد قابل ملاحظه است.

منبع شکل: حساب‌های ملی مرکز آمار ایران

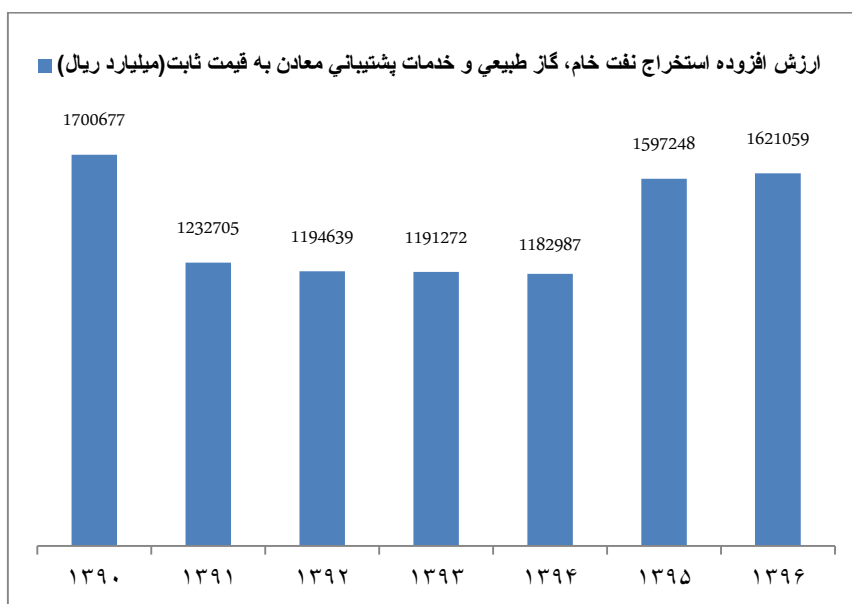
۱- پژوهشگر و رئیس گروه بخش صنعت، معدن و انرژی دفتر حساب‌های اقتصادی

۲- پژوهشگر و کارشناس بخش نفت و گاز دفتر حساب‌های اقتصادی

۳- این بخش مطابق ISIC rev.4 در برگیرنده استخراج نفت خام و گاز طبیعی (کد ۰۶) و فعالیت‌های خدمات پشتیبانی استخراج معدن (کد ۰۹) می‌باشد. (این بخش مطابق استاندارد ISIC rev.4 شامل پالایشگاه‌های نفت و گاز نیست)

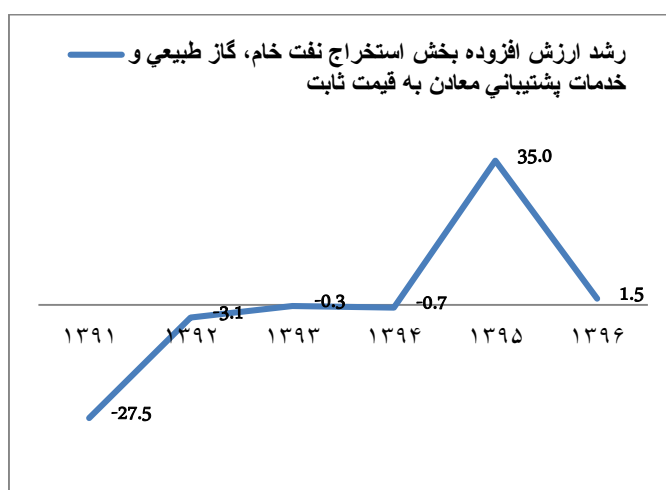
۲- ارزش افزوده بخش استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن (به قیمت ثابت^۱)

بررسی ارزش افزوده این بخش به قیمت ثابت نشان می‌دهد در سال ۹۰ بیشترین ارزش افزوده در دوره مطالعه با ۱۷۰۰۶۷۷ میلیارد ریال است که این رقم در سال ۹۴ به کمترین میزان خود یعنی ۱۱۸۲۹۸۷ میلیارد ریال رسیده است.

مأخذ داده ها: حساب های ملی مرکز آمار ایران

بررسی رشد ارزش افزوده نیز نشان می‌دهد از سال ۹۱ تا ۹۴ روند نزولی رشد رو به بهبود گذاشته است و در سال ۹۵ بیشترین رشد ارزش افزوده این بخش وجود داشته است که ۳۵ درصد می‌باشد سپس این روند کاهش یافته و در سال ۹۶ به نرخ ۱/۵ درصد رسیده است. که با توجه به اجرایی شدن برجام در پایان سال ۹۴ و در سال ۹۵ این رشد ارزش افزوده قابل توجیه است.

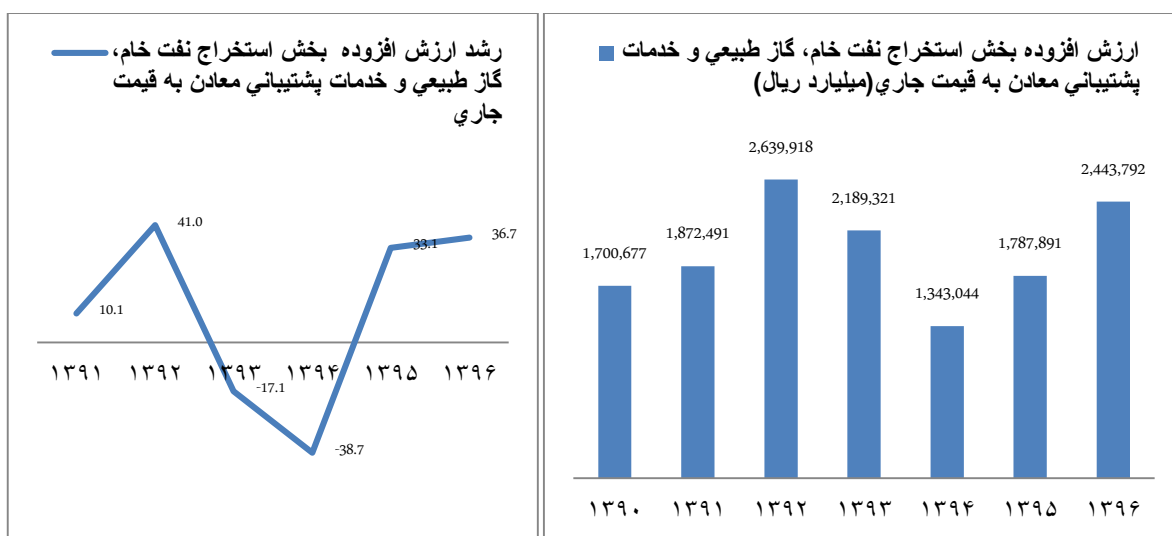
مأخذ داده ها: حساب های ملی مرکز آمار ایران

^۱ سال پایه در این مطالعه ۱۳۹۰ در نظر گرفته شده است.

۳- ارزش افزوده بخش استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن (به قیمت جاری)

ارزش افزوده این بخش به قیمت جاری نشان می‌دهد در دوره مورد بررسی، سال ۹۲ بیشترین ارزش افزوده با رقم ۲۶۳۹۹۱۸ میلیارد ریال را داشته است که رشد ۴۱ درصدی را نشان می‌دهد و کمترین مقدار، مربوط به سال ۹۴ با رقم ۱۳۴۳۰۴۴ میلیارد ریال که با رشد منفی ۳۸/۷ درصد است. در این سال قیمت جهانی نفت ایران به ۴۸/۸ دلار به ازای هر بشکه^۱، کاهش یافت که علت را می‌توان در افزایش عرضه جهانی نفت (تولید نفت شیل^۲) نسبت به تقاضای آن دانست. لذا یکی از دلایل کاهش شدید ارزش افزوده این بخش مربوط به کاهش قیمت جهانی نفت است.

بعد از سال ۹۴ روند فزاینده‌ای در رشد این بخش ملاحظه می‌شود و به ۳۶/۷ درصد در سال گذشته رسیده است. که البته این افزایش رشد را می‌توان به اجرای برجام در سال ۹۵ که منجر به افزایش مقدار تولید و صادرات شد، منتسب کرد در حالی که قیمت‌های جهانی نفت رشد چشمگیری نداشته است.

مأخذ داده ها: حساب های ملی مرکز آمار ایران

مأخذ داده ها: حساب های ملی مرکز آمار ایران

۴- صادرات نفت خام

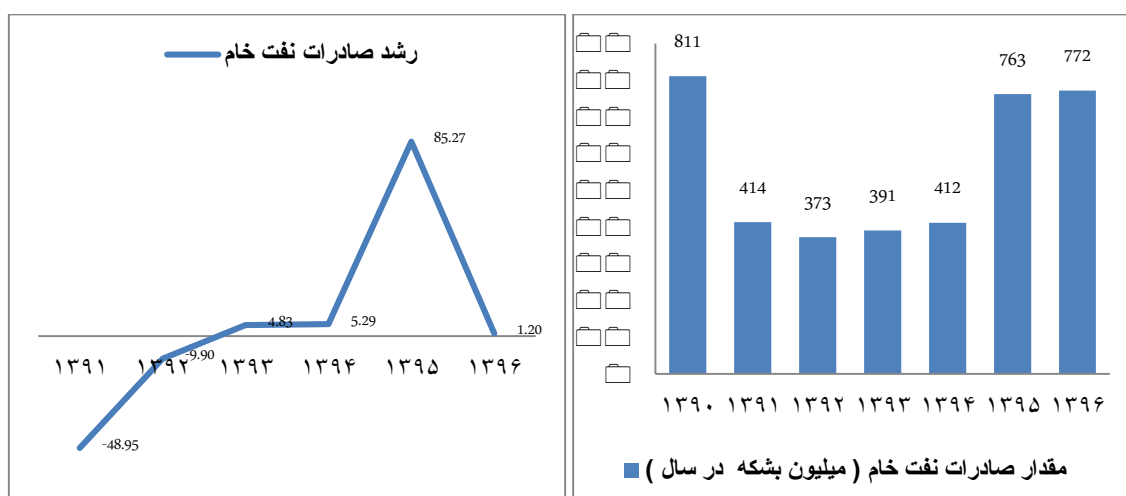
بررسی مقدار صادرات نفت خام در دوره مورد نظر نشان می‌دهد که در سال ۹۰ بیشترین مقدار صادرات با ۸۱۱ میلیون بشکه همراه بوده است. در سال ۹۱، تولید نفت خام نسبت به سال قبل از آن، ۲۷/۲ درصد کاهش داشت که یکی از دلایل آن عدم سرمایه‌گذاری لازم جهت اکتشاف و تولید نفت بود^۳ و از دیگر دلایل افت تولید نفت، می‌توان به ادامه تشدید

^۱ -ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۴، وزارت نیرو، ص ۲۷

^۲ - نفت شیل نفت نامتعارفی است که از گرماکافت، هیدروژنه‌کردن، و انحلال گرمایی خرده‌های سنگ نفت‌زا به دست می‌آید. ایالت متحده آمریکا تلاش‌های فراوانی را برای کاهش وابستگی به واردات انرژی انجام داده که از آن جمله تنوع‌بخشی به عرضه انرژی از طریق توسعه صنعت نفت و گاز نامتعارف (شیل) را میتوان نام برد کشف ذخایر عظیم شیلهای نفتی و گازی در آمریکا و امکان توسعه و بهره‌برداری تجاری از این ذخایر، موجب شده است که روند عرضه و تقاضای نفت و گاز در سطح جهانی تغییر کند.

^۳ -ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۱، وزارت نیرو

تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران و محدودیت‌های حمل و نقل دریایی اشاره کرد. لذا این کاهش تولید سبب شد صادرات نفت نزدیک به ۴۹ درصد کاهش یابد و از ۸۱۱ میلیون بشکه صادرات نفت در سال ۹۰ به ۴۱۴ میلیون بشکه در سال ۹۱ برسد. در سال ۹۲ نیز، به علت تحریم‌ها و محدودیت‌هایی علیه سرمایه‌گذاری و واردات کالاها و تجهیزات مربوط به صنعت نفت ایران توسط آمریکا و اروپا، تولید نفت کاهش^۱ و صادرات آن به ۳۷۳ میلیون بشکه کاهش یافت. در سال‌های ۹۳ و ۹۴ رشد ملایمی در صادرات نفت وجود داشت سپس یک جهش در سال ۱۳۹۵ رخ داد به طوری که با رقم ۷۶۳ میلیون بشکه به رشد ۸۵/۲۷ درصدی رسید. علت این جهش اجرا شدن برجام از زمستان ۹۴ است به طوری که ایران موفق شد سهم بازاری را که به دلیل تحریم‌ها از دست داده بود پس بگیرد.

مأخذ داده‌ها: ترازنامه انرژی ۱۳۹۶

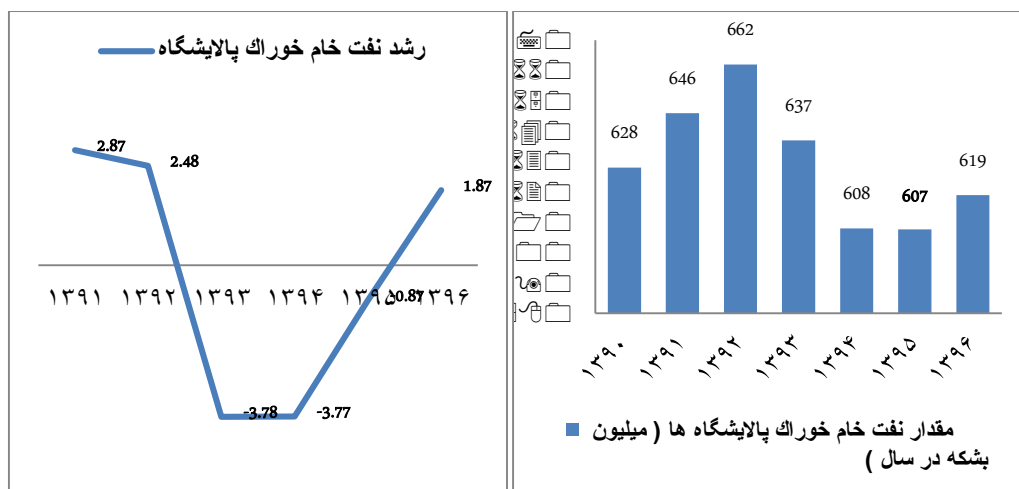
مأخذ داده‌ها: ترازنامه انرژی ۱۳۹۶

۵- نفت خام خوراک پالایشگاه

هدف گذاری در حوزه نفت، فاصله گرفتن از خام فروشی و ایجاد ارزش افزوده است تا علاوه بر افزایش درآمد، صنعت، تکنولوژی و اشتغال نیز به اقتصاد کشور هدیه شود. از سویی، میزان حاشیه سود در پالایشگاه‌ها به عوامل مختلفی بستگی دارد و از جمله آنها می‌توان به میزان فناوری به کار رفته و ضریب پیچیدگی، قیمت نفت خوراک و قیمت محصولات تولیدی اشاره کرد اما با توجه به، وجود فناوری‌های قدیمی موجود در پالایشگاه‌های ایران، حاشیه سود خام فروشی نفت بیشتر از صنعت پالایش است که کاهش میزان نفت خام خوراک تحویلی به پالایشگاه‌ها در دوره مورد بررسی شاهد بر این مدعا می‌باشد. شکل ذیل نشان می‌دهد که در سال ۹۲، ۶۶۲ میلیون بشکه بیشترین مقدار خوراک در دوره مورد بررسی می‌باشد و بعد از سال ۹۲ کاهش نفت خام خوراک پالایشگاه وجود داشته است و در سال ۹۵، خوراک پالایشگاه به رقم ۶۰۷ میلیون بشکه رسیده است که کمترین مقدار در دوره مورد نظر است که با توجه به صادرات زیاد نفت در این سال می‌توان ملاحظه کرد که افزایش صادرات با کاهش خوراک پالایشگاه‌های داخلی در این سال همراه بوده است.

^۱ - ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۲، وزارت نیرو، ص ۱۴

روند رشد نفت خام خوراک نیز نشان می‌دهد تا سال ۹۴ این روند نزولی است سپس از سال ۹۴ افزایش رشد نفت خوراک پالایشگاه را خواهیم داشت و این رقم در سال گذشته به رشد مثبت ۱٫۸۷ رسیده است.

مأخذ داده ها: ترازنامه انرژی ۱۳۹۶

مأخذ داده ها: ترازنامه انرژی ۱۳۹۶

نتیجه گیری

طی سال‌های ۹۰-۹۶ آمارها نشان می‌دهد، در سال ۹۴ که قیمت جهانی نفت ایران به ۴۸/۸ دلار کاهش یافت سهم نفت از ارزش افزوده جاری کل اقتصاد نیز به پایین‌ترین مقدار خود رسید (۱۱ درصد) که با کمترین ارزش افزوده این بخش به قیمت جاری، (با رقم ۱۳۴۳۰۴۴ میلیارد ریال) و با رشد منفی ۳۸/۷ درصد همراه بود و زمانی که نفت بیشترین سهم از تولید ناخالص داخلی را بعد از برجام داشته است مربوط به ۲ سال اخیر است و این افزایش سهم به همراه جهش در ارزش افزوده این بخش به قیمت جاری و قیمت ثابت برای سال ۹۵ بوده است (البته لازم به ذکر است که با وجود این جهش در ارزش افزوده به قیمت ثابت، هنوز به سطح ارزش افزوده ثابت سال ۹۰ در این بخش نرسیده است). با توجه به اقلام ستانده بخش نفت و استخراج گاز طبیعی می‌توان این افزایش در ارزش افزوده را با توجه به رشد صادرات نفتی در سال ۹۵ توجیه کرد. که رشدی بیش از ۸۵ درصد نسبت به سال ۹۴ را نشان می‌دهد.

فهرست منابع:

۱- درگاه ملی آمار، مرکز آمار ایران-حساب‌های ملی ایران <https://www.amar.org.ir>

۲- ترازنامه انرژی، وزارت نیرو، ۱۳۹۰-۱۳۹۴

۳- مقالات موردی از مرکز مطالعات زنجیره ارزش، <http://vcstudy.ir>